DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU JAKO AKTÉR V PŘÍRODOVĚDNÉM VZDĚLÁVÁNÍ

PRESCHOOL CHILDREN AS AGENTS IN SCIENCE EDUCATION

Trávníčková Petra

Klíčová slova: dětské aktérství, dítě předškolního věku, přírodovědné vzdělávání, nová sociologie dětství
Key words: children's agency, preschool children, science education, new sociology of childhood

V současné době dochází k rozrůstání literatury o dětství ve snaze autorů teoretizovat, členit a třídit toto období. Nové pohledy na koncept dítěte a dětství pod záštitou nové sociologie dětství staví dítě do rovnocenné pozice s dospělým. Dětské subjekty jsou strukturálně a kulturně ovlivňovány a formovány jako sociální aktéři se specifickými sociálními úlohami - jako děti. Jsou aktéry sociálních vtahů, zapojují se do relačních procesů a mají tedy samozřejmě právo na svůj vlastní názor (James, 2007, Mayall, 2002). Koncept aktérství je obvykle spojen s atributem člověka. Osobní aktérství odkazuje na schopnost člověka organizovat a řídit svou aktivitu. Aktérství také zdůrazňuje, že lidé nejsou pouze produkty prostředí, ale aktéři, kteří interagují s prostředím, činí volby a samostatná rozhodnutí (Gavora, 2016). Bandura (2001) definuje 4 rysy člověka jako aktéra: úmyslnost, předvídání, sebereaktivita a sebereflexivita. Právě přírodovědné vzdělávání vytváří vhodnou platformu pro sledování dětského aktérství. S využitím badatelsky orientované, projektové, nebo například kooperativní výuky je možné dát dítěti prostor, aby se stalo aktivním mechanismem edukačního procesu a mohlo tak organizovat a řídit své vlastní učení.

Cílem této výzkumné sondy bylo popsat, jak se projevuje aktérství dětí v přírodovědném vzdělávání v mateřské škole. Výzkumným nástrojem byla metoda participačního pozorování, které se uskutečnilo v jedné mateřské škole ve Zlínském kraji. Výzkumný vzorek tvořili dvě třídy 24–26 dětí předškolního věku. Pozorování bylo realizováno v rámci dopoledního programu mateřské školy. Jednalo se o činnosti z přírodovědné oblasti. Například témata: počasí, rostliny, zvířata atd. Uskutečnilo se 10 pozorování, přičemž každé z nich trvalo přibližně hodinu.

Výsledky ukazují, že aktérství dětí se v přírodovědném vzdělávání vyskytuje pouze v dílčích oblastech. V první ze dvou pozorovaných tříd aktérství není součástí přírodovědného vzdělávání, se kterou učitelka pracuje. Děti mohou

rozhodovat pouze o dílčích úkolech: výběr barvy, materiálu, manipulace s hotovým materiálem atd. Ukazuje se ale také, že v této třídě dominuje organizační forma řízená činnost, která neumožňuje dětem činit samostatná rozhodnutí, ani organizovat svou činnost, i když mají děti motivaci k vlastní akci. Ve druhé z pozorovaných tříd bylo možné pozorovat rysy aktérství. V rámci badatelsky orientované výuky, měly děti možnost vytvářet hypotézy a reflektovat svou činnost. Děti mohly navrhnout řešení problémových úloh a realizovat je. Aktivita dětí byla podporována učitelkou mateřské školy. Aktérství se tedy ve sledovaných třídách objevilo v různé míře. Ukázalo se, že děti projevují znaky aktérství. Tyto projevy jsou ovlivňovány jejich možnostmi v rámci realizace edukační činnosti.

Je třeba poznamenat, že výsledky této výzkumné sondy nelze globalizovat. Tato sonda slouží jako jeden z dílčích kroků k hlubšímu výzkumu fenoménu dětského aktérství.

Abstract: This study presents the knowledge of the agency concept and preschool children as agents in science education. The aim of the study was to describe agency of children in science education. The paper explores how children act in specific activities through participatory observation. The study highlights the importance of children agency.

Literatura/References:

Bandura, A. (2001). *Social cognitive theory: An agentic perspective.* Annual Review of Psychology, 52(1), 1–26.

Gavora, P. (2016). *Preschool children in book-reading situations with parents: The perpek-tive ofpersonal agency theory.* Studia paeagogica. 21(4), (pp 99–116).

James, A. (2007). *Giving voice to children's voices: Practises and Problems, Pitfalls and Potentials.* Department of Sociological Studies, Univerzity of Sheffield.

Mayall, B. (2002). *Towards a Sociology for Childhood: Thinking from Children's Lives by Berry Mayall Buckingham:* Open University Press.